

A Máttyás királyról szóló néphagyomány a történelmi Magyarország egész területén elterjedt; jellemző, hogy amíg a törökkel már akkor is élet-halálharcukat vívott délszlávoknál hősi epika, addig az ország északi felében az igazságos, népbarát királyról szóló mondakincs alakult ki. A szerző ez utóbbinak a fejlődését igyekszik nyomon követni. Elég részletesen mutatja be a nagy király jelentőségét a XV. században, valamint politikájának azokat az alapvető jellemvonásait, amelyek az oligarchák ellen vívott harcban a nép védelmezőjévé tették. Éppen ezért lehet, hogy a róla szóló mondák alapjai már életében lerakódtak, de igazi kultusza akkor kezdődött, amikor — a Dózsa-féle fölkelés leverése után — Magyarországon a széles néptömegek új, még az addiginál is kegyetlenebb elnyomás alá kerültek. Két cseh történeti ének emléke tanúsodik e kor Máttyás-kultuszának erősségéről; dallamaikra hosszú időn át egyházi énekeket is énekeltek. Benzédi Székely István és Heltai Gáspár krónikája is arra mutat, hogy a Máttyás-mondakör elég hamar kialakult. Igen sokat örökölt a középkor és a renaissance (főleg francia és olasz) városi folklórjának alapanyagából: némelyik mese fургangos jellegével emlékeztet az *Eulenspiegel*, *Markaf* és *Franci jogai* c. elbeszélésekre. A munka

második része magukat az egyes szlovák, magyar, német, kárpátukrán, délszláv stb. Máttyás-mondákat mutatja be; a világ-irodalomban ismertebb motívumok esetében külön kiemeli az egyes cseh, olasz, német stb. párhuzamokat is. Az anyagot a következő fejezetekre osztja fel: Máttyás királlyá választása; A király és a nép; Mathias obiit, iustitia periit; Máttyás király salamoni bölcsesége. Befejezésében külön súlyt vet a szerző arra, hogy kiemelje a szlovák mondák sajátosságait, intim viszonyát a nép közé elegyedett nagy királyhoz, a szlovák hegyvidék jellegzetes csúcsaihoz (pl. a Király-hegyhez), stb. Máttyásról viszont semmit arról, hogyan használta fel Máttyás mondái alakját a szlovák irodalom s ha Máttyás diák és Szép Ilonka fel is tűnik munkája egy helyén (56. l.), Sládkovič szép Detvanját meg sem említi.

Gazdag dokumentációja bőven merít a magyar tudományos irodalomból, ismeri annak legújabb eredményeit is (pl. Gerézdi Rabán, Kardos Tibor, Kemény G. Gábor, Ortutay Gyula, Székely György nevét) s elég sok magyar Máttyás-mondát is feldolgoz. A mondáknak hol területhez, hol pedig néphez kötése, illetőleg e két szempont keveredése viszont itt-ott zavart okoz.

Sziklay László

WALDAPFEL JÓZSEF: A MAGYAR IRODALOM A FELVILÁGOSODÁS KORÁBAN

Második kiadás. Akadémiai Kiadó, 1957. 343 l.

Kevés irodalomtörténeti monográfiával foglalkozott annyit a kritika, mint Waldapfel Józsefnek a felvilágosodásról adott első, mindenekelőtt marxista igényű szintézisével. Érthető is. Mint az alapos és elmélyedő kritikákban kitűnik, sok vitára és még több, igényesebb kutatásra adott és ad ösztönzést.

Éppen ezért méltó várakozás előzte meg a második kiadást.

Meghatározott könyvterjedelemben (az első kiadás 21 íve a másodikban csupán $\frac{1}{2}$ ívvel gyarapodhatott, — névmutatóval együtt!) túl sok módosítást nem lehetett várni. Másrészt, feltétlenül figyelembe kell venni a szerző szándékát a módosításokat illetően. Waldapfel József ez utóbbiról azt írja: „Itt-ott változtatásra, kihagyásra bírt az is, ha félreértésre adtam okot, másutt nyomatékosabban kiemeltem, amit fontosnak tartok. Könyvem koncepcióján és szer-

kezetén nem változtattam.” (329. l.) Örvendetes, hogy lehetőségei mellett Waldapfel József szerét ejtette egy-két hiány pótlásának.

A kevés változtatással megjelent második kiadás elolvasása után — mivel a könyv lényegét érintő ismertetések igen alaposak — igazán csak vázlatos felsorolásban lehet szólni róla, elsősorban az új, betoldott részekről.

Mindenekelőtt a Báróczi-val és a Kazinczy-val foglalkozó részt kell megemlíteni. Az előbbi a „Nyelvművelés és irodalmi élet. Nyelv és formaújítás” c. fejezetben, az utóbb pedig „A jakobinus mozgalom írói” között kap helyet. Úgy vélem, hogy a nagyon szűkre szabott terjedelemben kettejük írói kapcsolata az egymástól időben is távoleső, s korántsem egynemű (irodalmi, politikai) mozgalmakba ágyazva nem lehet világossá tenni. Mert — Báróczi-ról szólva — Waldapfel József utal arra, hogy Kazinczy munkásságán